

ticam, licet modum aliquem practici observet, quatenus regulas tradit directivas ad speculandum, in hoc enim assimilatur practicis virtutibus, quæ regulando ea, quæ operanda sunt, de iis agunt. Sed tamen has regulas directivas speculationum non tradit ars ista, quæ est logica formali ratione practica, sed scientifica, et speculativa, eo quod per probationem, et discursum, et per inquisitionem naturæ, et quidditatis eorum, quæ ad speculationem requiruntur procedit, ut patet in logica, quæ scientificæ, et demonstrative circa hoc procedit; practicus autem intellectus non procedit demonstrative, et probative; omnis enim demonstratio, et probatio est resolutio quædam in principia rei demonstratæ; procedere autem modo resolutivo proprium est speculationis. Ratio autem practica non procedit resolvendo, et probando, sed ad operationem ordinando, et disponendo quomodo facienda sit, atque adeo procedit modo compositivo, quia operatio, et effectus non fit abstrahendo, et resolvendo rem in suas causas, et principia, sed efficiendo, et procedendo a principiis ad effectus, eosque existentiam, et partibus, et accidentibus suis jungendo, quod est compositivo, et non resolutivo modo procedere. Sed hæc latius a nobis probata sunt in logica quæst. I et II tomo, I par. disp. I et ex ipsa ratione dubitandi allata sufficienter etiam probatur.

VIII. Quare solum superest alteri rationi in contrarium allatæ satisfacere. Et dicimus artes pertinere ad habitus practicos, nisi modo scientifico, et resolutivo procedant, tunc enim essentialiter, et formaliter pertinent ad habitus speculativos, et solum habent quemdam modum practici, quia regulativi sunt operis faciendi, non tamen faciendi, et

componendo, sed resolvendo, et speculando. Et ideo connumerantur simpliciter speculativis habitibus, licet modum quemdam practici habeant, ratione cuius etiam in quantum artes aliquo modo pertinent ad intellectum practicum.

IX. Et hinc colligitur non esse diversum habitum in his artibus, id quod est artis, seu operativi, et id quod est contemplativi, seu theoretici: sicut diximus in logica quæstione prima, articulo ultimo, quod est idem habitus logicæ docentis, et utentis. Cujus ratio est, quia in his artibus liberalibus non separatur ratio formalis artis, seu artificiosi processus a ratione formali scientifica, et demonstrativa, nec est diversa difficultas vincenda in discursu talis artis, et in usu, seu applicatione. Nam principia quibus dirigitur talis ars in usu suo non sunt alia, quam ea quibus scientificæ, et demonstrative procedit, seu speculatur, ut patet cum in logica procedimus ad faciendum syllogismum in recta figura, et ad formandam consequentiam sine defectu; dirigimur enim illis principiis, quibus demonstramus rectitudinem talis figuræ, et bonitatem illius consequentiæ, nec alia adhibemus principia ad eas consequentias formandas, quam ea quibus earum bonitatem demonstramus, alias præter logicam, quam demonstrative addiscimus, oportet aliam artem, aliaque principia addiscere ad usum, et formationem syllogismorum, quod constat esse falsum. Et hoc ideo est, quia demonstrata, et cognita scientiæ bonitate alicujus consequentiæ, ejusque regulis, quas speculative demonstramus, intellectus pro formatione conceptuum, et discursuum nullam habet difficultatem, neque indiget arte, quia conceptus illi naturaliter a potentia, et speciebus jam dispositis, et ordinatis ex vi demonstrationis

regularum procedunt, et sic non indigent alia arte. Idem est in rhetorica, grammatica, arithmetica, et cæteris artibus liberalibus, quæ etiam scientiæ sunt.

X. Quod si inquiras, cur similiter non datur aliqua prudentia speculativa, sicut datur ars speculativa, respondetur ex D. Thoma 2-2, quæstione XLVII, articulo secundo, quod hæc differentia sumenda est ex diversitate materiæ utriusque virtutis. Nam prudentia dirigit agibilia, seu voluntaria, quæ in se sunt omnino contingentia, nec habent certas, ac determinatas vias, quibus procedatur, sed solum id reducitur ad arbitrium bonum, seu magis æquitati, et rationi consonum. Hoc autem non pertinet ad speculationem, quæ solum est manifestativa et probativa veritatis, non ex arbitrio procedens, quod solum respicit convenientias operantis ad finem, non veritatem ipsam rei in se. At vero ars etiam abstrahit a convenientiis ipsius operantis, et solum respicit rectam dispositionem operis in se, quod pertinet ad veritatem ipsam artefacti, quæ utique consistit, et fit per certas ac determinatas vias. Unde per hoc quod veritas ipsa artefacti manifestetur, et probetur, non receditur a ratione, et processu artis, ideoque non repugnat esse artem, et esse speculativam.

ARTICULUS V.

Quid de distinctione, et unitate prudentiæ, et virtutum moralium?

QUÆRITUR PRIMO AN DIVISIO VIRTUTUM IN INTELLECTUALES, ET MORALES SIT UNIVOCA, VEL ANALOGA.

I. Adæquatam esse supponimus, quia traditur per adæquatam com-

prehensionem omnium potentiarum, quæ sunt capaces virtutum, scilicet per intellectum, et voluntatem, comprehendendo nomine voluntatis, etiam appetitum sensitivum. Quod ergo dubitatur, est an sit univoca, nam D. Thomas aliquando dixit virtutem moralem esse virtutem simpliciter, intellectuali autem secundum quid, ut supra quæstione LXVI, articulo tertio, et infra quæstione LXVI, articulo tertio, quia virtus moralis est quæ simpliciter rectificat, et bonum reddit habentem; intellectualis vero solum dat facultatem bene operandi in genere intellectuali, quod solum facit opus bonum, non tamen operantem ipsum constituit bonum absolute, et simpliciter. Et sic videtur divisio ista analogica, sicut inter simpliciter tale, et secundum quid. Ex alia vero parte videtur, quod virtus intellectualis sit simpliciter nobilior in genere virtutis, quia est abstractior, et immaterialior, ergo perfectior. Virtus etiam moralis dependet essentialiter ab intellectuali, scilicet a prudentia. Ergo ista divisio ex omni parte analogica est. Et ita sentiunt plures auctores.

II. Nihilominus oppositum tenendum est, et dicendum tam virtutes intellectuales, quam morales convenire univoce inter se, sive considerentur entitative in formalitate virtutis. Loquendo in genere physico constat manifeste, quia non possunt magis analogari istæ virtutes in entitate sua physica, quam ipsæmet potentiæ ad quas pertinent, scilicet intellectus, et voluntas, nam etiam in illis invenitur dependentia, quia non minus voluntas dependet in sui directione ab intellectu, quam virtutes morales a prudentia, constat autem intellectum, et voluntatem non convenire analogice, sed univoce, quia sub eodem prædicamento continentur et sub eodem

genere subalterno potentiae, vel impotentiae. Ergo similiter virtutes intellectuales, et morales ad istas potentias pertinentes, si physice, et entitative considerentur, univoce conveniunt, quia in eodem prædicamento ponuntur, et sub eodem genere subalterno, nempe sub specie habitus.

III. Loquendo autem de ratione virtutis denominative sumptæ, et secundum quod denominat hominem virtuosum, et virtuose operantem, quod pertinet ad modum quemdam, seu statum, aut officium virtutis, dicimus in hoc duas posse denominationes, seu status considerari. Primo quidem, quantum ad rationem virtuosum, id est, recte operativi; secundo, quantum ad rationem virtuosum, id est, boni simpliciter, et ex parte personæ. Hæc secunda denominatio non potest provenire nisi a virtutibus moralibus non quomodocumque, sed habentibus statum perfectum virtutis, et ideo in tali denominatione non possunt univoce, imo nec aliquo modo convenire, quia nec virtutes intellectuales, nec virtutes morales extra statum virtutis possunt talem denominationem præbere quia est denominatio hominis boni, et virtuosum, quod non potest ei convenire, nisi ratione virtutis moralis perfectæ, et habentis statum. At virtute autem intellectuali non potest ista denominatio provenire, quia virtus illa compatitur cum homine peccatore, et injusto, et non bono, unde in præbenda hac denominatione virtus moralis, et intellectualis non possunt univoce convenire, quia denominatio ista provenit non a sola substantia virtutis, sed a virtute statum habente virtutis, id est, cum subordinatione ad rectum finem, et ad regulas prudentiæ.

IV. Cæterum primo modo virtus intellectualis, et moralis etiam in

ratione virtutis, id est, habitus virtuose, et perfecte operativi in suo ordine, et linea, univoce conveniunt tamquam in genere rectæ dispositionis ad operandum, quod pertinet ad hanc rationem genericam virtutis. Quod autem in isto genere et linea recte, et virtuose operandi, virtus moralis simpliciter rectificet ad operandum ex parte etiam operantis; virtus autem intellectualis solum rectificet ex parte operis præbendo facultatem ad faciendum opus rectum in suo genere; hæc inquam diversitas provenit ex differentiis ipsis virtutum, non ex ratione generica: unde hoc non tollit univocationem, quia univocatio non tollitur nisi quando diversitas, et inæqualitas ipsa provenit ex ratione communi, non ex propriis differentiis; omnes enim differentiæ inæquales, et diversæ sunt. Pertinet autem ad differentialem, et specificam rationem virtutis moralis rectificare voluntatem, quia est ejus proprium subjectum; et ad intellectualem virtutem pertinet rectificare intellectum. Unde ex propriis, et per se differentiis harum virtutum provenit id quod ex hoc consequitur, scilicet quod una virtus, id est, moralis simpliciter rectificet operantem, quia cum voluntas, si quæ inclinatur totum subjectum, seu suppositum in operando, consequenter principium rectificans voluntatem debet esse rectificativum operantis simpliciter.

V. At vero intellectus non est ipsa inclinatio totius suppositi, seu subjecti; sed solum facultas, et potentia respectu illius particularis operationis quæ est intelligere. Unde principium rectificativum ejus, solum debet esse rectificativum operis intellectualis, sive in speculatione, sive in practico, ut ars. Quæ differentiæ proveniunt ex specificis differentiis ipsarum virtutum, non

ex ratione generica. Ude ex hoc non analogantur illi habitus in ratione virtutis, licet una magis extendatur quam alia, quia virtus moralis rectificando voluntatem reddit hominem bonum simpliciter, quia ex parte effectus se extendit ad omnes potentias quantum ad usum et applicationem rectam, prout reliquæ potentiae natæ sunt obedire voluntati, et voluntarie moveri. Ex parte tamen ipsius habitus, et rationis formalis ejus fit per univocam rationem formalem, sicut etiam habitus ipse intellectualis, licet ex parte effectus non ita se extendat, et sic non reddit hominem simpliciter bonum in usu, et exercitio voluntarie operandi.

VI. Ad fundamentum oppositum patet solutio. Nam quod attinet ad D. Thomam jam manet explicatum quid intelligat per ly simpliciter, et secundum quid in virtute morali, et intellectuali. Non enim est simpliciter, et secundum quid in ipsa ratione habitus, et virtutis, in quantum est dispositio, aut vis operativa, sed ex parte alicujus denominationis consecutæ ex una virtute, et non ex alia in qua non conveniunt univoce utraque virtus intellectualis, et moralis, scilicet quod ex morali virtute denominetur homo simpliciter bonus, non autem ex virtute intellectuali ob rationem supra allatam, quia virtus moralis reddit bonam voluntatem, ex qua totum suppositum manet inclinatum ad bonum finem, et ad recte utendum, et operandum in mediis, quod denominat hominem bonum absolute, et simpliciter, quia totius suppositi inclinationem rectificat. At vero virtus intellectualis solum dat facultatem boni operis in potentia intellectiva, non simpliciter constituit bene operantem ex parte inclinationis, et voluntatis. Sed ista analogica convenientia in tali modo denominan-

di non facit analogiam in ipsa intrinseca, et propria natura, et ratione virtutis in quantum est habitus, et vis quædam recte disponens ad operandum potentiam in qua est; in hac non est analogia, sed univocatio, quidquid sit de illa denominatione, seu statu virtutis.

VII. Ad id vero quod dicitur, intellectualem virtutem esse perfectiorem, quia est abstractior, et immaterialior, dicitur hoc pertinere ad specificam rationem istius virtutis in qua excedit aliam virtutem saltem entitative, et physice, non autem provenire ex ipsa ratione communi virtutis. Analogia autem non sumitur ex inæqualitate differentiarum dividendum, et specificantium, sed ex inæqualitate rationis communis si una non sit simpliciter, sed solum proportione. Diversitas autem, et inæqualitas differentiarum dividendum non obest univocacioni, quia non tollit rationem communem esse unam simpliciter, quin potius in omni divisione generis debent differentiæ esse inæquales, et diversæ. Quod vero dicitur dependere virtutem moralem ab intellectuali, saltem a prudentia, dicitur dependere quoad suum exercitium, non quoad participationem ipsius rationis communis: sola autem dependentia unius ab alio in participanda ipsa ratione communi facit analogiam, sicut dependentia accidentis a substantia in ipsa ratione entis, eo quod ratio illa communis non potest esse una, et eadem et æqualis, si non communicatur æqualiter, et uno modo, sed dependenter in uno ab alio. Cæterum si ratio communis sit eadem, et eodem modo participata, tamen una species ab alia dependeat in aliquo exercitio, vel ratione particulari, non tollit hoc univocationem, quia non tollit quod ratio communis sit eadem; sicut voluntas dependet ab in-

tellectu, habitus scientiæ ab habitu principiorum, superficies a linea; et tamen omnia ista univoce conveniunt in suis rationibus genericis.

Prudentia est una; et virtutes morales plures.

—
QUÆRITUR SECUNDO QUOMODO INTEL-
LIGATUR QUOD PRUDENTIA SIT UNA
VIRTUS, ET SUFFICIAT AD MODE-
RANDAS OMNES VIRTUTES MORALES,
QUÆ SUNT IN VOLUNTATE; IPSÆ VE-
RO VIRTUTES MORALES PLURES
SINT.

I. Et est difficultas; tum ex parte materiæ, circa quam versatur prudentia; tum ex parte formæ seu rationis formalis; tum ex aliquibus exemplis. Ex parte materiæ, quia constat diversas esse materias, quas dirigit prudentia, sicut diversa est materia fortitudinis a materia temperantiæ et justitiæ, non solum physice et entitative, sed etiam moraliter, quia diverso modo dirigibiles sunt, sicut materia fortitudinis sunt mala superanda, et vincenda, sive aggrediendo, sive sustinendo, et sic utitur impulsu, et audacia contra illa. Materia autem temperantiæ sunt bona allicientia, et emollientia animum: unde indiget frænari, et moderari circa illa inducendo animo. Quæ materiæ diversæ regulationis, et moris sunt. Ex parte formæ, seu rationis formalis est diversitas, quia diversum iudicium, et dictamen, seu diversa regulatio dari debet super unam materiam, et super aliam, et diversa difficultas est in una quam in alia, verbi gratia, in malis repellendis, quam in sensualibus refrænandis; ergo diversa ratio formalis datur,

quia formalis ratio prudentiæ sumitur ex diverso dictamine, et imperio, et ubi est distincta difficultas, ibi distinctus habitus debet poni.

II. Ab exemplis idem etiam probatur, quia videmus multiplicari artes ratione diversæ materiæ, seu diversorum operum factibilium, ut ars carpentaria circa ligna, vel argentaria circa argentum: et in ligno, alia est ars pro faciendis, aut alia pro faciendis cathedra, vel porta, etc. quia est distincta difficultas, et diversum iudicium dictamenque requiritur pro uno opere, vel pro alio. Item prudentia habet diversas species, alia est enim species prudentia regnativa, quæ disponit de regimine regni, alia œconomica, quæ gubernat propriam familiam, et aliæ similes, ut docet D. Thomas 2-2, quæst. 1 per totam. Et ipsa prudentia circa se habet alias tres virtutes sibi adjunctas, et distinctas, scilicet eubuliam, synesim, et gnomen, ut D. Thomas docet supra quæst. LVII, art. VI et 2-2, quæst. LI per totam. Denique in appetitu dantur diversæ virtutes morales; ergo in intellectu diversæ prudentiæ, sicut et diversæ scientiæ.

III. Nihilominus D. Thomas secutus Aristotelem in sexto ethicorum, capite XIII affirmat prudentiam, qua homo dirigit proprias actiones suas, et vitam, esse tantum unam, quidquid sit, an dentur diversæ prudentiæ ad gubernandum alios, de quo statim dicemus. Ita tenet D. Thomas in præsentis quæstione LX, articulo primo ad primum, et 2-2, quæst. XLVII, art. V, ita quod sicut datur una ars logicæ ad omnes scientias dirigendas in forma, et modo discurrendi, et syllogizandi, ita sufficit una prudentia pro directione omnium affectuum voluntatis, et appetitus, in quibus moderandis occupantur virtutes morales. Et fundamentum D. Thomæ est, quia licet in virtutibus

moralibus sit diversa ratio boni, est tamen eadem ratio veri, quia omnes diriguntur sub uno fine, qui est regula omnium humanorum actuum, scilicet ut homo sit perfectus in bene operando, et in beatitudine acquirenda, sive humano modo, qualis potest in hac vita reperiri, sive supernaturali et divino, ut in alia. Quare licet diversæ bonitates, imo et veritates sint in virtutibus, ratio tamen veri, id est, ratio dirigendi, et regulandi una esse debet, sub qua clauditur totus finis vitæ humanæ: ergo licet sint plures virtutes dirigibiles, ratio tamen dirigendi est una, et sic prudentia una est, quæ a ratione dirigendi sumitur.

IV. Contra hanc tamen rationem objicit Vazquez hic disp. LXXXV, capite II, quia alias etiam omnes scientiæ dicerentur una, quia conveniunt in una ratione veri, vel si propter diversas veritates sunt diversæ scientiæ speculativæ, cur propter diversas veritates practica non erunt diversæ prudentiæ? Præterquam quod scientiæ non sumunt speciem ex veritate, quia veritas non est objectum intellectus, et scientiæ, sed res ipsa: veritas vero quæ est adæquatio intellectus cum re, est passio intellectionis.

V. Nihilominus efficax est ratio D. Thomæ, nec enim dixit doctor sanctus quod prudentia est una, quia est eadem veritas in omnibus agibilibus, sed quia est eadem ratio veri in omnibus moralibus. Et ideo prudentia est una. Ubi ly eadem ratio importat rationem formalem cognoscendi verum, et hæc est unica tantum in prudentia, licet veritates materialiter sint diversæ, sicut in una et eadem scientia contingit. Et hujus ratio est, quia regula humanorum actuum debet esse firma, et perfecta cum sit virtuosa, et disponat actus virtutis, seu dirigat, qui se habent ut dispositio perfecti ad opti-

mum. Ergo oportet, quod non solum ex propria materia, sed neque ex ulla alia deficiat, quia si ex aliqua parte deficit, peccatum est, et non virtus. Potest autem contingere, quod aliquis sit bene dispositus circa materiam alicujus virtutis, verbi gratia circa timores, quia est audax, et non timidus, et tamen non sit bene dispositus circa aliam, id est, circa concupiscentias. Talis ergo licet ex parte timoris videatur fortis, et impavidus, quia timori non cedit, quatenus timor, tamen non est firmus in ista fortitudine nisi etiam sciat temperare concupiscentias, et resistere illis, quia si occurrant pericula vincenda, et concupiscentia etiam occurrat, retrahetur a fortitudine exercenda enervatus a concupiscentia; sicut filii Israel a mulieribus, et scortis Madianitis deliciis emoliti sunt Num. XXV, et ad idololatricam declinaverunt. Et similiter e contra qui est castus, sed timidus, occurrente gravi periculo timoris, dimittet castitatem ad evadendum timorem.

VI. Quare firma, et perfecta regula virtutum oportet, quod supponat animum esse bene dispositum circa omnes, ut sit virtuosa, et perfecta, etiam circa unam. Et sic oportet, quod regula prudentiæ, quia perfecta, et virtuosa est, complectatur omnium virtutum dispositiones, et rectitudines, sicque uniat, et connectat virtutes. Ergo et ipsa debet esse una circa omnes ut perfecta regula sit, quia unicam rationem regulandi respicit, hoc ipso quod nec unam materiam potest perfecte regulare, nisi in omnibus bene disponere possit, et regulare. Non potest autem prudentia esse virtus nisi sit regula perfecta, et virtuosa; ergo nisi una quæ in rectificanda aliqua materia etiam ab omni alia rectificatione dependeat, ne vitietur aliquo modo talis materia. Et ideo dicuntur omnes